

CAPITOLUL I: PREZENTAREA TERITORIULUI ȘI A POPULAȚIEI ACOPERITE - ANALIZA DIAGNOSTIC

Teritoriul: Țara Zarandului este situată în partea de nord a județului Hunedoara, regiunea Vest, România și cuprinde depresiunea Brad, delimitată de Munții Metaliferi și străbătută de Crișul Alb. Cuprinde un număr de 13 comune: Baia de Criș, Băița, Blăjeni, Buceș, București, Bulzeștii de Sus, Certeju de Sus, Crișcior, Luncoiu de Jos, Ribița, Tomești, Vața de Jos, Vălișoara care au în componența lor cu 93 de sate. Suprafața totală a teritoriului este de 1.135,6 kmp, cu o populație de 27.429 locuitori. Densitatea teritoriului este de 24,15.

Accesul în Microregiune: Drumul European E79 (Deva - Oradea) care străbate microregiunea de la sud la nord-vest trecând prin următoarele comune: Vălișoara, Luncoiu de Jos - Brad - Baia de criș - Vața de Jos iar comunele Ribița și Tomești se află la 4 km, respectiv 6 km, de această arteră rutieră principală. Drumul național DN 74 (Brad - Abrud) care străbate microregiunea din centrul ei spre nord-est, prin comunele Crișcior și Buceș, iar comunele București și Blăjeni se află la 2 km respectiv 5 km față de această arteră principală. DN74 face legătura cu municipiul Cluj Napoca prin Abrud - Cîmpeni - Turda - Cluj Napoca (pe acest ultim tronson prin E60 sau prin A3, autostrada Transilvania, tronsonul Turda - Gilău). Cea mai îndepărtată comună față de aceste artere este Bulzeștii de Sus, care se află la o distanță de 23 km față de E79.

Prezentarea geografica: Microregiunea Țara Zarandului reprezintă un teritoriu rural, coerent geografic și teritorial, continuu, compact, și omogen din punct de vedere economic și social, în perfectă concordanță cu specificațiile teritoriale de tip LEADER, fiind delimitată de următoarele limite geografice și vecinătăți: Microregiunea „Țara Zarandului” se învecinează cu județul Alba prin comunele Blăjeni, Buceș și Bulzeștii de Sus, iar cu județul Arad prin comunele Vața de Jos și Tomești. Teritoriul microregiunii este concentrat în jurul municipiului Brad care se află la o distanță de 37 km de centrul de județ, municipiul Deva. **Relieful** microregiunii Țara Zarandului este în general deluros, totuși diferențe de altitudine și climă există din cauza așezării geografice separate a fiecărei comune care alcătuiesc această regiune. Altitudinea regiunii este cuprinsă între 289 m și 1486 m, comuna aflându-se la această altitudine fiind comuna Bulzeștii de Sus. **Relieful** Țării Zarandului are formațiuni de șes pe văile râurilor și pâraurilor ce străbat teritoriul zonei, așa cum sunt râul Crișul Alb, pâraurile Rișcuța, Țebea, București, Rovina și Lunca. Țara Zarandului este situată într-o zonă de dealuri la poalele munților Metaliferi și Bihariei din districtul Munților Apuseni. Dealurile ajung până la 600 m altitudine. **Clima** este temperat continentală, cu ierni reci și veri răcoroase, specifică zonelor depresionar - deluroase. Temperaturile medii anuale variază între -2° C și 18°C. Având în vedere multitudinea de factori fizico-geograficii, putem spune că teritoriul aparține sectorului climatic bănățean cu ușoare influențe submediteraneene. Pe teritoriul regiunii sunt mai multe tipuri de sol: sol argilo-iluvial în lunca pâraului Vălișoara și sol brun-roscat, brun de pădure, brun podzolic. Fondul pedologic al luncilor, depresiunilor, dealurilor este fertil și utilizat cu bun randament în agricultura. Solurile de pe teritoriul Țării Zarandului se încadrează în zona solurilor aluvionare în partea de sud și a celor brune de pădure și podzolice în partea de nord. În zona de luncă și terase joase ale Crișului Alb, se întâlnesc zone aluvionare relativ sărace în substanțe favorabile agriculturii. Solurile brune de pădure și podzolice se întâlnesc la nord și se caracterizează printr-o fertilitate moderată ce favorizează pășunile și pomicultura. **Resursele** pe care se bazează potențialul economic al

comunei sunt numai resurse proprii (terenuri arabile, solurile aluvionale care au o fertilitate ridicată (ceea ce permite practicarea pe scară largă a agriculturii, predominant fiind caracterul cerealier), pășuni, fânețe, păduri, produse animaliere și vegetale). Terenul arabil cultivat nu permite obținerea unor producții mari și nu se pot cultiva decât culturile de bază. Resursele subsolului sunt reprezentate de huilă, care s-a exploatat până în anul 1997 când a fost închisă mina, ca urmare a ineficienței exploatării, urmând să se redea în circuitul agricol terenurile din jurul exploatării. Resurse ale subsolului exploatate anterior (până în anii 2000): aur (cea mai mare exploatarea a aurului la nivel național s-a aflat în Țara Zarandului, Mina Barza, Crișcior), în cantități mai puține a fost exploatat : argintul, plumbul, zincul, cuprul, fierul, calcita, huila. În afară de **vegetația** alpină și subalpină de pe culmile înalte ale munților, există o bogată vegetație forestieră, păduri de conifere, fag, păduri amestecate de fag și gorun, de cer, gârniță, precum și zăvoaie, în palcuri intrerupte cu salcii, răchite, arin, plop etc. Vegetația din zona Baia de Criș este alcătuită din păduri de fag, carpen și în mică parte din salcâm în partea cu o altitudine mai redusă. Pe unele pante se află pășuni și fânețe. Pădurile ocupă o suprafață de 63.614 ha, fiind formate din foioase, adică specii cum ar fi: fagul, stejarul, carpenul, mestecănul și rășinoase ca: pinul, molidul, bradul. **Fauna** cuprinde principalele specii existente pe teritoriul României, de mare interes cinegetic: capra neagră, cerb, ursul carpatin, mistrețul, vulpea, lupul, iepurele și toată gama păsărilor cântătoare. În lacuri și râuri abundă numeroase specii de pești (scobari, pastravi, cleni, mrele, stiuci, somoni și alte specii). Specific pădurilor de munte sunt cocoșul de munte, ierunca, găinuța de munte, mierla gulerată, sturzul de piatră, ciocănitorea neagră, corbul, cerbul, râsul, ursul brun, jderul de pădure.

Fondul funciar total este de 113.560 ha, din care 35% reprezintă teren agricol (din care arabil 26%, livezi 0,06%, pasuni 48%, fânețe 26%), păduri 48%, bălți și luciu de apă 1%, intravilan 2%, terenuri degradate și neproductive 5%.

Economia locală: din numărul total al populației aptă de muncă (17,909), doar 1974 persoane sunt angajate (11%), 1090 fiind șomeri (6%). Dintre persoanele angajate, 3% lucrează în agricultură, 35% în servicii și comerț, și 31% în industrie și construcții. 9257 de persoane au ca sursă de venit agricultura de subzistență și semisubzistență, reprezentând 52% din totalul populației (date la nivelul anului 2014, INS). În anul 2014 sunt înregistrate un număr de 293 de firme active, în creștere cu 77 față de anul 2011, dintre care 28 în agricultură (cu 12 mai mult decât în 2011), 77 în industrie și construcții (cu 7 mai mult decât în 2011) și 187 în servicii și comerț (cu 59 mai mult decât în 2011). **Agricultura:** din punct de vedere al destinației și folosinței solurilor și a condițiilor pedoclimatice, teritoriul Microregiunii este în procent majoritar încadrat în categoria “**zonă montană**”, astfel agricultura cu caracter specific montan este dominantă. Suprafețele agricole predominante sunt reprezentate de **pășuni și fânețe**; Suprafața agricolă totală 39.763 Ha din care 39.161 Ha proprietate privată. Țara Zarandului are ca activitate predominantă creșterea animalelor și cultivarea legumelor. Creșterea bovinelor este caracteristică mai ales în gospodăriile proprii care au animale mai puține, numărul gospodăriilor cu mai mult de 15 bovine este scăzut. Un procent de cca 80% din populație se ocupă cu creșterea animalelor în special bovine, porcine, ovine, cabaline, păsări de curte și apicultură. Toată suprafața microregiunii Țării Zarandului este caracterizată prin mărimea mică a proprietăților, în general între 1-10 ha. Colectarea și prelucrarea fructelor de pădure, a ciupercilor, a plantelor medicinale sunt activități specifice doar în unele comune. Terenul arabil cultivat nu permite obținerea unor producții mari și nu se pot cultiva decât culturile de bază.

Producțiile obținute nu sunt destinate comercializării, fiind folosite în gospodăriile populației pentru hrana cetățenilor și a animalelor din gospodărie. Jumătate din gospodării dețin o suprafață agricolă cuprinsă între 1 și 3 hectare, dar există și un număr de 306 de gospodării care nu dețin teren agricol. Întrucât din activitățile agricole și din creșterea animalelor nu se poate asigura un trai decent, majoritatea populației active din comună lucrează în diferite domenii de activitate. Ca urmare a acestui fapt, cei care se ocupă în principal cu creșterea animalelor și cultivarea terenurilor sunt persoanele vârstnice.

Industria preponderentă era mineritul, iar după închiderea minelor din regiune, populația nu a reușit, doar în mică măsură, reconversia profesională pentru a se adapta potențialului de dezvoltare al zonei. Din această cauză este scăzut numărul celor care se ocupă de silvicultură și de asemenea este scăzută și capacitatea de producere venit a acestei ramuri. O parte din locuitori lucrează în domeniul forestier, sau în întreprinderi care se ocupă cu prelucrarea lemnului. Industria alimentară este una dintre cele mai importante și mai bine reprezentate ramuri industriale. Pe teritoriul regiunii funcționează câteva unități specializate în prepararea conservelor de legume și fructe. **Comerțul și serviciile** sunt prezente în regiunea Țara Zarandului prin activitățile diversificate oferite populației, astfel: prelucrarea lemnului, fabricarea produselor de panificație și patiserie, prelucrarea laptelui, activități de construcții, tâmplărie, dulgherie, zidărie, etc. În comune se mai află câteva societăți private pentru deservirea populației: frizerie, cizmărie, fiind necesar ca pentru celelalte cerințe locuitorii comunei să se deplaseze în alte localități. **Turismul:** cu toate că teritoriul microregiunii Țării Zarandului are un potențial turistic extrem de ridicat, turismul local nu este promovat suficient pentru a putea reprezenta o sursă de atragere a fondurilor și a crea noi locuri de muncă. Posibile cauze pentru problema enunțată sunt: lipsa cunoștințelor de specialitate în domeniului turismului, agroturismului, turismului rural, spiritul antreprenorial slab dezvoltat, nerecunoașterea și neaprecierea resurselor locale.

Stabilimente/instituții sociale, de educație, de sanatate, alte servicii publice și/sau private: 3 instituții sociale, 25 instituții de educație, 25 instituții de sănătate (20 publice și 5 private). Numărul instituțiilor de sănătate private a scăzut de la 15 în 2011, la 5 în 2014. Serviciile de bază pentru populație există în microregiune, însă răspund doar în mică măsură nevoilor populației. Nu există servicii de asistență socială și medicală pentru persoane vulnerabile, bătrâni (23% din totalul populației), nu există servicii care să faciliteze integrarea socio-profesională a romilor.

Populația: Totalul populației de 27.424 locuitori are următoarea structură pe grupe de vârstă: 10% între 1-14 ani, 10% între 15-24 ani, 42% între 25-54 ani, 15% între 55-65 ani, 23% peste 65 ani. Șomajul a crescut de la 2% în 2011, la 6% în 2014. 97% reprezintă locuitori de etnie română, 3% reprezentând maghiari, rromi, germani, alte etnii. Deși recensământul din 2011 înregistrează doar 87 de persoane de etnie rromă, datele culese de la serviciile de asistență socială din cadrul primăriilor coroborate cu analiza din teritoriul microregiunii, consemnează un număr de aproximativ 300 de persoane de etnie rromă. Migrația înregistrează o creștere de 12% în 2014 față de 2011. Depopularea exprimată prin reducerea numerică a populației, impune măsuri de politică strategică locală, regională privind la atragerea investitorilor, crearea unor locuri de munca stabile, crearea unei infrastructuri propice dezvoltării activităților economice în zonă, **relansarea activităților agricole și de creștere a animalelor prin sprijinirea micilor fermieri și valorificare a potențialului turistic.** **Transport și telecomunicații:** în fiecare comună există servicii de transport județean sau local; servicii de telefonie fixă și mobilă prestate

de către marii operatori privați, - radiocomunicații asigurate de Direcția de Radio și Televiziune Timișoara - transmisie prin rețele publice fixe (în principal semnal TV prin cablu) instalate și exploatate de operatori de pe piața regională a serviciilor de telecom. Sub aspectul sărăciei, microregiunea cuprinde 5 zone sărace **IDUL cu valori mai mici sau egale cu 55** : Buceș - 49,51; București - 53,49; Bulzești de Sus - 29,49; Tomești - 54,71; Vălișoara - 49,96. Toate UAT-urile din microregiune sunt cuprinse în **anexa 5 zone HNV.**

NATURA 2000 - Situri de importanță comunitară (SCI): Vata de jos -Defileul Crișului Alb ROSCI0298, 0,11 kmp; Baita - Măgurile Băiței ROSCI0110, 2,74 kmp, Blăjeni - Muntele Vulcan ROSCI0121, 0,23 kmp, Buceș -Muntele Vulcan ROSCI0121 0,19 kmp; Baia de Cris - Munții Bihor ROSCI0324 sub 1 ha; Bulzești de Sus Munții Bihor ROSCI0324 0,62 kmp; Tomesti-Munții Bihor ROSCI0324 13,39 kmp; Munții Metaliferi ROSCI032513,58 kmp; Munții Metaliferi ROSCI0325 3,51 kmp; Baia de Cris-Munții Metaliferi ROSCI0325 75,68 kmp; Buceș-Pădurea Povernii - Valea Cernița: ROSCI0339 0,70 kmp, Zarandul de Est ROSCI0406 13,53 kmp. **NATURA 2000 - Aree de protecție specială avifaunistică (SPA):** Baia de Cris-Munții Metaliferi ROSPA0132 3,54 kmp; Baita-Munții Metaliferi ROSPA0132 38,11 kmp;Blajeni-Munții Metaliferi ROSPA0132 5,34 kmp; Buceș-Munții Metaliferi ROSPA0132 0,31 kmp; Bucuresci-Munții Metaliferi ROSPA0132 7,11 kmp; Bulzești de Sus-Munții Metaliferi ROSPA0132 10,31 kmp; Certeju de Sus-Munții Metaliferi ROSPA0132 25,09 kmp; Ribita-Munții Metaliferi ROSPA0132 12,83 kmp. **Puncte de atracție turistică, patrimoniul de mediu:** PEȘTERA CIZMEI - categoria a III-a IUCN (monument al naturii), apreciată în mod deosebit pentru desenele rupestre (atribuite neoliticului) descoperite în galeria superioară și pentru numeroase fragmente ale ursului de peșteră - din sala de la baza cavernamentului. MUNTELE VULCAN - categoria a IV-a IUCN (rezervație naturală, tip mixt). PODUL NATURAL DE LA GROHOT - categoria a III-a IUCN (monument al naturii). CALCARELE DIN DEALUL MĂGURA - categoria a IV-a IUCN (rezervație naturală, tip mixt). CHEILE RIBICIOAREI ȘI UIBĂREȘTILOR - categoria a IV-a IUCN (rezervație naturală, tip mixt). MĂGURILE SĂCĂRĂMBULUI - categoria IV-a IUCN (rezervație naturală, tip mixt). Gorunul lui Horea, Gorunul Regelui Ferdinand, Stâncă lui Horea - locul în care Horea a chemat minierii din Certej să se alăture răscoalei. **Atracții turistice istorice:** 9 monumente, 12 obiective arhitecturale, 28 de biserici. Monumentul lui Avram Iancu, Obeliscul lui Iancu, Crucea Iancului, Casa memorială Avram Iancu Baia de Criș, Grupul statuar din centrul satului Buceș - troița monument, bustul lui Simion Groza, monumentul eroilor, Monument istoric pe Dealul Păltineilor, Monumentele din curtea bisericii din Mihăileni, Monumentul istoric din Tîrnava de Criș. Obiective arhitecturale: Clădirea Prefecturii Comitatului Zarand , „Cafana” , Clădirea Preturii , Spitalul vechi , Crucea de piatra Ormindea - sec. XVIII, Troița în centrul civic Blăjeni, Galeria de mina Adamul Vechi sat.Caraci, Troița memorială din satul Șesuri, Mora veche din satul Rovina, Troița ridicată în amintirea iobagilor răsculați în 1784, Crucea de la Cheia, zona în care are loc tradiționala "Întâlnire a moșilor cu istoria", Troița ridicată în anul 1932 în amintirea evenimentelor petrecute în anul 1784. **Atracții turistice gastronomice, evenimente și tradiții:** Regiune montană izolată, Țara Zarandului păstrează nealterat patrimoniul imaterial, ce constituie, alături de patrimoniul material, o resursă majoră pentru dezvoltarea zonei prin turism rural. Mâncărurile tradiționale din regiune sunt: sarmalele, lașca (supă de găină), colacii, cârnații, virșli. Se practică obiceiuri de iarnă - colinde specifice regiunii, Cântecul "Cununii Grîului" transpus scenic de satenii din satul Hărțăgani, participanți la diferite concursuri județene și naționale, Udatul cununei grâului, Nedeile tradiționale, împletirea cununelor de Sînzienne, nunta de la Prăvăleni cu elemente de ritual unice. Evenimente organizate în

fiecare an: manifestarea cultural artistică dedicată izbucnirii răscoalei condusă de Horea, Cloșca și Crișan, Serbările Naționale de la Țebea (com. Baia de Criș), Serbările de Cheia Dupăpiatră (comuna Buceș), Târg Meșteri populari Obârșă (comuna Tomești), Expo Târg Vața de Jos (com. Vața de Jos), Târg tradițional Băița (com. Băița), Festivalul Taragotului (com. Crișcior).

Rezultate ale GAL anterior prezentate la scara teritoriului si structurate pe beneficiari.

Rezultate GAL/PNDR	Număr	EURO	Nefinalizate (nr.)
Număr de proiecte sprijinite de GAL - Total	28	1749018	2
Proiecte GAL măsura 411.112	12	396.000	1
Proiecte GAL măsura 411.121	2	35.494	-
Proiecte GAL măsura 413.312	1	10.498	-
Proiecte GAL măsura 413.313	1	150.000	-
Proiecte GAL măsura 413.322	12	1.157.026	1

Analizând potențialul zonei, putem concluziona următoarele:

- Teritoriu compact, continuu, nefragmentat, relații de bună vecinătate între comunități (se păstrează încă modalitățile de schimb de produse-troc și întrajutorare-clacă). Calitatea infrastructurii de bază este necorespunzătoare, există încă un număr mare de străzi neasfaltate, accesul între localitățile aceluiași UAT este îngreunat de calitatea infrastructurii de transport, infrastructura medicală este modestă, infrastructura educațională este slab reprezentată și uzată, moștenirea rurală este în pericol, iar patrimoniul cultural al zonei este slab valorificat.
- În ceea ce privește agricultura, deși se constată în ultima vreme o tendință de creștere a numărului de ferme de semisubzistență și o valorificare mai bună a potențialului agricol, există încă un număr mare de mici fermieri care lucrează cu mijloace rudimentare, care nu sunt competitivi și care au dificultăți în producerea, înregistrarea și promovarea produselor și brand-urilor locale și regionale.
- Din punct de vedere economic, se constată potențialul ridicat de revitalizare a activităților artizanale și meșteșugărești, prezența afacerilor de familie, existența resurselor naturale (lemn, piatră). Pe de altă parte, resursele locale, resursele turistice, patrimoniul cultural material și nematerial sunt insuficient valorificate, afacerile rurale prezintă un management defectuos, iar afacerile sunt mici și au profituri mici. În plus, inexistența unor rețele colaborative încetinește identificarea unor soluții noi pentru creșterea competitivității economiei rurale.
- La nivel de populație, deși conflictele interetnice sunt practic inexistente, iar rata infrafracționalității este foarte scăzută, minoritățile etnice prezente în zonă au nevoie de asigurarea infrastructurii în care identitatea lor socială și culturală să fie susținută, promovată și pusă în valoare pentru ca participarea acestora la viața publică a comunității să fie activă și constructivă.